

Statenvoorstel 14/18 A

Voorgestelde behandeling

Procedurevergadering : 14 mei 2018

PS-vergadering :

Onderwerp
Jaarstukken 2017

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

Aan Provinciale Staten van Noord-Brabant

Samenvatting

Hierbij bieden wij u de jaarstukken 2017 aan. Daarmee leggen wij verantwoording af aan uw Staten over het in 2017 gevoerde beleid, de geleverde prestaties en de daarvoor ingezette middelen.

In dit statenvoorstel wordt nader ingegaan op het rekeningresultaat 2017, de overhevelingen, de extra mutaties in de reserves en het netto besteedbaar resultaat.

Het voorstel

1. De jaarstukken 2017 (bijlage 1) van de Provincie Noord-Brabant inclusief de daarbij horende bijlagenbundel met de onderdelen 1 tot en met 14 vast te stellen en kennis te nemen van de bijbehorende verantwoordingsbrief (bijlage 2);
2. In te stemmen met de extra toevoegingen en onttrekkingen aan reserves zoals aangegeven in bijlage 3 van het statenvoorstel;
3. In te stemmen met de overheveling van de budgetten 2017 naar 2018 en volgende jaren tot een totaalbedrag van € 16,4 miljoen zoals aangegeven in bijlage 4;
4. In te stemmen met het aanwenden van € 330.000 vanuit het rekeningresultaat 2017 en dit bedrag opnemen in de begroting 2018 voor soortenbescherming;
5. Kennis te nemen van het accountantsverslag en de bijbehorende controle verklaring (bijlage 5);
6. Het Meerjarenperspectief ontwikkelbedrijf (bijlage 6) vast te stellen;
7. De 2e begrotingswijziging 2018 vast te stellen (bijlage 7).

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

Inleiding

De Jaarstukken vormen het sluitstuk van de [P&C-cyclus](#). In de jaarstukken 2017 wordt verantwoording afgelegd over de uitvoering van het beleid zoals dat in de begroting 2017 was opgenomen.

De jaarstukken bestaan uit het jaarverslag met daarin opgenomen de programmaverantwoording, de specifieke en verplichte paragrafen en de jaarrekening. De jaarstukken gaan vergezeld van een accountantsverslag met daarbij een controleverklaring.

De jaarstukken zijn samengesteld met inachtneming van het 'Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten' (BBV). Het referentiekader voor de jaarstukken is de begroting 2017 inclusief de vier daarbij horende begrotingswijzigingen die door PS zijn vastgesteld.

Leeswijzer

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen uit de begroting 2017 opgenomen. Onder het kopje "hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?" zijn per programma tabellen opgenomen met daarin de verwijzing naar de desbetreffende door PS vastgestelde beleidsnota, de bijbehorende prestaties en indicatoren en met de verantwoording over de geleverde prestaties.

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het BBV is een zevental paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen zijn ook de paragrafen 'Investeringsagenda' en 'Europese programma's' opgenomen waarmee verantwoording wordt afgelegd over de uitvoering van het beleid zoals verwoord in de begroting 2017. Net als vorig jaar is het Burgerjaarverslag als laatste paragraaf toegevoegd.

Verder vindt u in het bijlagenboek bij de Jaarstukken 2017 de specificaties met betrekking tot de balans.

Aan de jaarrekening hebben wij een algemeen inleidend hoofdstuk toegevoegd. In dit hoofdstuk geven wij in een beknopt bestek een samenvattend beeld van de hoofdlijnen van de jaarrekening. Diepgaandere en uitgebreidere informatie is vervolgens te vinden in de programma-verantwoording en de paragrafen.

Op verzoek van uw staten hebben wij dit jaar een Verantwoordingsbrief bij de jaarstukken uitgebracht.

Resultaat op hoofdlijnen

In 2017 hebben we hard gewerkt aan de ambities van Brabant. Brabant is in beweging. We hebben de ambities uit het bestuursakkoord inmiddels voor het overgrote deel uitgewerkt in plannen, waarvan de uitvoering volop in gang is gezet. De resultaten die we in de begroting 2017 gepland hebben, hebben we voor grotendeels gerealiseerd. Uiteraard zijn er gedurende het jaar zaken anders gelopen dan we vooraf hadden gedacht. Waar daar sprake van is hebben we dat in de verantwoording op de diverse onderdelen toegelicht. Al met al liggen we volop op koers.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

2 Rekeningresultaat

De jaarstukken 2017 laten een voorlopig netto besteedbaar resultaat zien van € 8,2 mln. Dit is het resultaat dat resteert na verwerking van een aantal voorstellen.

Het netto besteedbaar resultaat komt als volgt tot stand:

Van bruto naar netto	€
VOORLOPIG Voordelig bruto rekeningresultaat 2017	112.135.835
A1 Extra toevoegingen aan reserves	-90.187.899
A2 Extra onttrekkingen aan reserves	3.873.322
A3 Correcties ivm verwerkte inkomsten 2017	-910.000
B Overhevelingen	-16.414.769
C Toezegging middelen soortenbescherming/PAS	-330.000
Netto voorlopig resultaat 2017	<u>8.166.488</u>

Het netto besteedbaar resultaat van € 8,2 miljoen vloeit terug naar de algemene middelen. Besluitvorming over de aanwending van het netto resultaat vindt plaats bij het eerst volgend integraal afweegmoment in PS, de begroting 2019.

A Correcties i.v.m. extra toevoegingen en onttrekkingen aan reserves en i.v.m. verwerkte inkomsten.

Zoals uit bovenstaande optelling blijkt, dient er nog rekening te worden gehouden met de noodzakelijke toevoegingen aan reserves tot een bedrag van € 90,2 mln en noodzakelijke onttrekkingen tot een bedrag van € 3,9 mln. Deze mutaties moeten op grond van eerdere besluitvorming nog plaatsvinden, maar konden niet meer in de ramingen van de begroting worden verwerkt. Ze konden daardoor formeel - vanwege regelgeving BBV - ook niet in de jaarstukken 2017 zelf worden geëffectueerd. De grootste toevoeging aan de reserves tot een totaalbedrag van € 75,6 mln betreft de boekwinst op de verkoop van obligaties. Een nadere specificatie van de extra toevoegingen en onttrekkingen is opgenomen in bijlage 3.

De correcties van de verwerkte inkomsten betreffen tot een bedrag van € 830.000 de verschuiving die het Rijk heeft doorgevoerd m.b.t. uitkering MKB

Innovatiestimulering Topsectoren aan de provincie. De overige € 80.000 betreffen de bijdrage van Limburg aan het samenwerkingsverband Smartwayz.nl die in de begroting 2018 nog moet worden gecorrigeerd omdat deze in één keer is ontvangen in 2017.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

B Overhevelingen

Uw Staten hebben bij de Najaarsbrief 2011 het overhevelingenbeleid (zie bijlage 4) vastgesteld. Dit beleid biedt ons college de mogelijkheid om binnen de door uw Staten gestelde kaders geplande prestaties en daaraan gekoppelde middelen over te hevelen naar een volgend begrotingsjaar, zodat de uitvoering zonder verdere vertraging plaats kan vinden.

Zonder overhevelingsregels is het zo dat, indien er vertraging optreedt in de uitvoering van jaar 't' geplande prestaties, de voor die prestatie geraamde middelen via het rekeningresultaat zouden vrijvallen naar algemene middelen.

Om extra vertraging in de realisatie van beleidsprestaties te voorkomen is door PS het overhevelingenbeleid vastgesteld. Als overhevelingsvoorstellen binnen de kaders van het overhevelingenbeleid vallen - zoals bijvoorbeeld resterende bestuursakkoord-middelen - dan kunnen GS de uitvoering hiervan voortzetten.

De overhevelingen worden bij het Statenvoorstel tot vaststelling van de jaarrekening ter besluitvorming aan PS voorgelegd.

Binnen deze kaders stellen wij voor de onderstaande prestaties met daaraan gekoppelde bedragen over te hevelen van 2017 naar 2018 e.v. jaren.

Overhevelingsvoorstellen	€
<hr/>	
Voorstellen die aan de criteria voldoen	
<u>Bestuur</u>	
1 Werkagenda BrabantStad	109.291
<u>Ruimte</u>	
2 Uitvoering programma werklocaties	1.277.099
3 Uitvoering programma Leegstand	181.178
4 Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat	1.180.527
<u>Natuur, water en milieu</u>	
5 Vergunningverlening, toezicht en handhaving op het omgevingsrecht (via omgevingsdiensten)	181.000
6 Drugsafval	1.357.108
<u>Economie</u>	
7 bijdrage aan Brabantse Ontwikkelings Maatschappij	561.680
8 MKB en Ondernemerschap	974.276
9 Innovatie met Topsectoren	467.217
10 Instrumentarium (MIT)	3.672.749
11 Arbeidsmarkt voor kenniseconomie	708.307
12 FES-gelden herstructurering bedrijventerreinen	928.100
13 Breedband management en kennisontw.	977.595

Overhevelingsvoorstellen	€
14 Vlaams Nederlandse Delta algemeen	121.710
15 Energietransitie	230.000
<i>Mobiliteit</i>	
16 Regionaal luchtvaartbeleid	95.454
17 Wegenoverdrachten aan gemeenten	1.330.755
18 Netwerkprogramma	18.362
19 Beter benutten	89.849
20 Smartwayz	227.512
<i>Cultuur en samenleving</i>	
21 Talentontwikkeling cultuur	1.000.000
22 Impulsgelden/makersregeling	300.000
23 Voedselbank	150.000
24 Meerjarige subsidies podiumkunsten	75.000
25 Talentontwikkeling cultuur	200.000
Totaal overhevelingsvoorstellen	<u>16.414.769</u>

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

Een toelichting op deze overhevelingen is opgenomen in bijlage 4.

U wordt gevraagd in te stemmen met deze overhevelingen.

C Toezegging middelen soortenbescherming/PAS

Bij de behandeling van het statenvoorstel PS 72/17 "Uitvoeringstaken vergunningverlening, toezicht en handhaving Wet natuurbescherming" op 15 december 2017 is vanuit PS amendement A7 "Niet inleveren op soortenbescherming" ingediend. Dit amendement is weer ingetrokken vanwege de toezegging van GS dat bij de jaarrekening zal worden bezien of uit de onderbesteding 2017 voor de geschrapte kosten voor natuurbescherming ad € 330.000 alsnog dekking kan worden gevonden binnen programma Natuur, water en milieu.

In de jaarrekening blijkt die ruimte hiervoor beschikbaar, vandaar dat u wordt voorgesteld om vanuit het rekeningresultaat 2017 € 330.000 in de begroting 2018 op te nemen voor soortenbescherming/PAS.

3 Onderbesteding van de begroting

Bij de behandeling van de jaarstukken 2016 in PS in mei 2017 is uitgebreid ingegaan op het hoge percentage onderbesteding van de lasten van ruim 20%. GS hebben toegezegd om daar voor 2017 verbetering in aan te brengen en te sturen op een onderbesteding bij de jaarrekening die lager uitkomt dan 10%.

Naar aanleiding daarvan zijn in het kader van de bestuursrapportage alle begrotingsramingen nog eens tegen het licht gehouden om na bijstelling van de ramingen tot een zo realistisch mogelijke begroting te komen. Na de

bestuursrapportage is alleen nog de 4^e (slot) begrotingswijziging 2017 door PS vastgesteld.

In onderstaande tabel is het effect daarvan te zien.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

	Geraamde lasten van begr.2017 na bijstelling bestuursrapportage	Geraamde lasten van begr.2017 t/m de 4e (slot) wijziging
	PS 65/17 27-okt-17	PS 81/17 15-dec-17
	(2)	(3)
a) Lasten begroting	705.087.891	691.954.881
b) Lasten jaarrekening	657.304.820	657.304.820
c) Saldo	47.783.071	34.650.061
Percentage onderbesteding (c/a x 100%)	6,78%	5,01%

Het totaal van de lasten in de oorspronkelijke begroting kwam uit op € 860,6 mln en is daarna bij de bestuursrapportage door PS bijgesteld naar € 705,1 mln en bij de slotwijziging naar € 692,0 mln.

In de jaarrekening 2017 zijn op grond van het Besluit Begroting Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) naast elkaar de cijfers van de oorspronkelijke begroting, de begroting inclusief alle door PS vastgestelde wijzigingen en de realisatiecijfers zichtbaar. De verklaring van de afwijkingen tussen realisatie en raming bij elk programma heeft op basis van dit besluit betrekking op de verschillen tussen de realisatie in de jaarrekening en de begroting inclusief de vier door PS vastgestelde wijzigingen op de begroting 2017.

Met een percentage onderbesteding t.o.v. de ramingen na bestuursrapportage van 6,8% en t.o.v. de raming na slotwijziging van 5,0% kan worden geconcludeerd dat GS er in zijn geslaagd om het percentage onderbesteding in de jaarrekening 2017 beneden de 10 % te houden.

Overigens is het beeld van de mate van onderbesteding over de programma's en productgroepen heen divers (zie ook de bijlage 11 in de bijlagenbundel bij de jaarstukken).

Om naar de toekomst toe nog beter te kunnen sturen op het voorkomen van (onnodige) onderbesteding, hebben wij de onderbesteding nader geanalyseerd.

Er blijken zich verschillende vormen van onderbesteding voor te doen:

- a. Goedkopere realisatie (ca. € 8,2 mln).

De geplande output wordt geleverd, maar de uitvoering valt goedkoper uit dan we geraamd hadden; bijvoorbeeld als gevolg van meevallende aanbestedingsresultaten of een lagere afrekening van een subsidie.

In 2017 vallen in deze categorie bijvoorbeeld:

<i>Bestuur</i> : Scherpe sturing op centraal onderzoeksbudget	€ 0,3mln
<i>Natuur/water/milieu</i> : goedkopere gebiedscontracten stika-regeling	€ 0,6 mln
<i>Economie</i> : bijdrage 3 ^e Europese programma vanwege minder beschikkingen	€ 1,9 mln
<i>Mobiliteit</i> : verkeersveiligheid prestatie geleverd voor minder kosten	€ 0,3 mln
<i>Cultuur en samenleving</i> : prestatie geleverd met lagere Uitvoeringskosten sociale veerkracht	€ 0,6 mln

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

b. Afhankelijkheid van partners (ca. € 21,9 mln).

Veel van onze doelstellingen realiseren wij samen met partners. Inherent daaraan is dat wij in de realisatie mede afhankelijk zijn van besluitvorming bij die partners. Als bij één van die partners vertraging optreedt, heeft dat consequenties voor onze eigen planning.

In 2017 vallen in deze categorie bijvoorbeeld:

<i>Bestuur</i> : samenwerkingsverband brabantstad/VND/ondersteuning gemeenten veerkrachtig bestuur	€ 0,4mln
<i>Ruimte</i> : Vertraging brainport campus door langere subsidieprocedure	€ 1,3 mln
<i>Mobiliteit</i> : wegenoverdrachten aan gemeenten	€ 1,3 mln
<i>Cultuur en samenleving</i> : herontwikkeling erfgoedcomplexen Oudenbosch en fort Sabina	€ 5,8 mln

c. Vertraging (ca. € 6,6 mln).

De oorzaak van de vertraging ligt bij onszelf, omdat we bijvoorbeeld de voorbereidingstijd en/of de doorlooptijd van de uitvoering verkeerd hebben ingeschat of bijvoorbeeld juridische procedures voordat met de uitvoering begonnen kan worden meer tijd vergen.

In 2017 vallen in deze categorie bijvoorbeeld:

<i>Natuur/water/milieu</i> : Door vertraging in de uitvoering van een bodemsanering is een geplande termijnbetaling van december 2017 doorgeschoven/opgeschort naar 2018	€ 0,7 mln
<i>Economie</i> : FES-middelen Aviolanda, ontwikkelplan vergt meer tijd	€ 3,4 mln
<i>Mobiliteit</i> : Ten behoeve van het Openbaar Vervoer van de toekomst worden onderzoeken en experimenten uitgevoerd. Daarvoor is totaal € 5 mln beschikbaar gesteld voor deze bestuursperiode. In 2017 is € 341.000 minder besteed. De middelen worden opnieuw op de begroting geraamd	€ 0,3 mln

Cultuur en samenleving: latere openstelling subsidieregeling
talenthub € 1,2 mln

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

d. Afwikkeling eerdere jaren (ca. € 17,2 mln).

Deze categorie betreft administratieve (af)verwerking in het lopende jaar van zaken uit voorgaande jaren die geen relatie hebben met de realisatie in het lopende jaar, maar die wel als onderbesteding 'zichtbaar worden'.

Bijvoorbeeld positieve afwikkelingsverschillen van in het verleden aangegane verplichtingen.

In 2017 vallen in deze categorie bijvoorbeeld:

<i>Ruimte</i> : afwikkeling subsidies voorgaande jaren voor stadsvernieuwing	€ 0,7 mln
<i>Natuur/water/milieu</i> : afrekening Pop3-bijdrage over 2016	€ 1,6 mln
<i>Economie</i> : afwikkeling projectsubsidies arbeidsmarktbeleid	€ 0,7 mln
<i>Mobiliteit</i> : afwikkelingsverschillen bdu-verplichtingen voorgaande jaren	€ 5,8 mln
<i>Cultuur en samenleving</i> : afwikkeling uit eerdere jaren van subsidies Palet/zet	€ 1,4 mln

e. Overig (ca. +/- € 4,3 mln).

Deze categorie betreft voornamelijk bijstellingen aan het einde van het jaar met het oog op het adequate niveau van voorzieningen in de jaarrekening.

In 2017 vallen in deze categorie bijvoorbeeld:

<i>Bestuur</i> : Lager benodigde voorziening pensioenverplichtingen bestuurders	€ 1,7 mln
<i>Ruimte</i> : getroffen voorzieningen m.b.t. leningen/verbonden partijen	-/- € 4,5 mln
<i>Natuur/water/milieu</i> : afwaardering gronden in kader van basis op orde	-/- 6,4 mln
<i>Economie</i> : lager benodigde voorzieningen m.b.t. leningen/verbonden partijen	€ 0,4 mln
<i>Cultuur en samenleving</i> : lager benodigde voorziening afdekking eigen vermogen monumentenfonds	€ 0,5 mln
Restant centrale post onvoorzien	€ 1,0 mln

Een uitgebreide toelichting op de afwijkingen t.o.v. de begroting inclusief begrotingswijzigingen is naast de toelichting per programma, in één totaaloverzicht opgenomen in de jaarstukken op blz. 219 t/m 237.

4 Controleverklaring en accountantsverslag

Ernst & Young, aangewezen als deskundige bedoeld in artikel 217 van de Provinciewet, heeft de provinciale jaarrekening 2017 gecontroleerd.

Het accountantsverslag en de controleverklaring zijn bij dit statenvoorstel opgenomen in bijlage 5

Wij hebben kennis genomen van de verklaring van de accountant over zowel rechtmatigheid als de getrouwheid van de jaarrekening en onderschrijven de in het accountantsverslag opgenomen adviezen.

In onze reactie op de bevindingen van de accountant richten we ons bij de onderstaande punten volledig op de adviezen en aanbevelingen die in het verslag zijn opgenomen.

De schuingedrukte teksten betreffen de desbetreffende passages in het accountantsverslag.

Accountantsverslag blz 5

“We constateren dat het jaarafsluitingsproces voor het boekjaar 2017 op een minder efficiënte en tijdige wijze is verlopen. Als gevolg van personeelwijzigingen en ziekte, samenhangend met de strakke planning, was de organisatie op het moment van de start van onze controle nog volop bezig met de voorbereiding van de jaarstukken en de jaarafsluiting. Ten opzichte van de concept jaarrekening is nog een groot aantal correcties doorgevoerd. Deze correcties kwamen enerzijds voort uit onze controle, waar we u in deze rapportage over informeren. Anderzijds vloeiden deze correcties voort uit het reguliere afsluitproces, maar waren deze boekingen en de onderlinge analyses niet tijdig beschikbaar. We adviseren Gedeputeerde Staten dit proces te evalueren en actie in gang te zetten om te borgen dat komend jaar de controle soepeler verloopt en eerder gereed is. De voorgenomen stap om periodiek tussentijds af te sluiten, zoals we al enige jaren adviseren, kan daarin helpen.”

De accountant geeft aan dat in vergelijking met voorgaande jaren het proces van de jaarrekening moeizamer is verlopen, wat voor een belangrijk deel te wijten is aan personeelwijzigingen in de organisatie.

De accountant geeft voorts aan dat ten opzichte van de concept-jaarstukken nog een groot aantal correcties is doorgevoerd. Dit beeld is niet fundamenteel anders dan in voorgaande jaren. Als gevolg van afhankelijkheid van de jaarstukken van diverse deelnemingen/verbonden partijen en als gevolg van afhankelijkheid van informatie aanlevering door het rijk-RVO ijlt een aantal boekingen in het afsluitingsproces na. Dit is inherent aan de keuze om eind februari aan de accountant de jaarstukken ter controle voor te leggen met het oog op de vaststelling van die jaarstukken door PS medio mei.

Eind februari de jaarstukken volledig en compleet opleveren t.b.v. de accountantscontrole lukt niet omdat dan de informatie van diverse partijen nog niet beschikbaar is.

De accountant adviseert het totstandkomingsproces te evalueren om te borgen dat de controle soepeler verloopt en eerder gereed is. Die evaluatie met behulp van een extern deskundige is al in gang gezet.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

Tussentijds afsluiten kan helpen om de concept-jaarstukken efficiënter tot stand te laten komen maar biedt geen soelaas voor de correcties en aanvullingen op basis van informatie van derden die pas gedurende het controleproces kan worden verkregen.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

Geconstateerd kan worden dat de controle ondanks de stroevere start geen vertraging heeft ondervonden en dankzij de inspanningen van de provincie en de accountant op 12 april volledig is afgerond.

Accountantsverslag blz 6

"In lijn met voorgaand jaar merken wij op dat de verschillen tussen de initiële begroting en de gewijzigde begroting omvangrijk zijn. Naar onze mening verliest de initiële begroting op deze wijze haar sturingswaarde. De belangrijkste oorzaak is ook hier de ambitieuze planning van investeringen ten opzichte van de werkelijkheid.

Voor de toekomst adviseren wij GS als vervolgstap op de ingezette en gerealiseerde verbeteringen om voor de begroting 2019 focus te leggen op de verbetering van de initiële begroting. Hierbij zou meer uitgegaan kunnen worden van de realisatiecapaciteit. Dit zou het aantal noodzakelijke begrotingswijzigingen sterk kunnen verminderen."

De accountant merkt terecht op dat de realisatiecijfers van de jaarrekening fors afwijken van de initiële begroting 2017. Niet voor niets hebben GS naar aanleiding van de bevindingen ten aanzien van de hoge mate van onderbesteding bij de jaarrekening 2016 ervoor gekozen om bij de bestuursrapportage 2017 in de zomer van 2017 de ramingen van de initiële begroting integraal tegen het licht te houden en waar nodig via begrotingswijzigingen deze ramingen naar realistische niveaus bij te stellen.

Zoals de accountant constateert heeft deze actie effect gehad en is met name voor wat betreft de raming van de lasten sprake van een belangrijke verbetering.

Accountantsverslag blz 6

"Daarnaast adviseren wij Gedeputeerde Staten om de ingezette verbetering ten aanzien van de signalering van de afwijkingen van de lasten ten opzichte van de gewijzigde begroting ook afwijkingen in de baten in een eerder stadium te signaleren en te vertalen in begrotingswijzigingen in samenhang met de tussentijdse rapportages richting Provinciale Staten."

De accountant doelt hierbij vooral op de boekwinst uit de verkoop van de obligaties. Deze is in 2017 gerealiseerd in de periode april t/m oktober. De verkoop heeft geleid tot een bijstelling van de begroting 2017 bij de bestuursrapportage. Daarin kon nog niet de volledige boekwinst op de verkoop van obligaties worden meegenomen.

Bij de verdere verbetering in verband met realistisch ramen zal nadrukkelijk ook de batenkant van de begroting punt van aandacht zijn.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

Accountantsverslag blz 7

“Wij constateren dat uw deelnemingen, na doorvoering van de correctie i.v.m. controleverschillen, op een juiste wijze zijn gewaardeerd in de jaarrekening. Wel blijven we Gedeputeerde Staten verzoeken om voor het komende jaar wederom een haalbaar tijdspad met uw significante deelnemingen af te stemmen en te borgen dat de concept jaarrekening de juiste waardering van de deelneming bevat, zodat de aanvullende werkzaamheden beperkt kunnen worden.”

De planning van de jaarstukken van de provincie is erop gericht om vroeg in het jaar de jaarrekening gereed te hebben voor controle door de accountant. Gelet op de doorlooptijd van de accountantscontrole dringen we er bij de deelnemingen op aan tijdig hun concept-jaarcijfers bij ons aan te leveren ten einde die in het proces van totstandkoming van de provinciale jaarstukken adequaat mee te kunnen nemen en daarbij ook de accountant in staat te stellen de juiste waardering hiervan te kunnen verifiëren.

Zoals de accountant aangeeft (zie blz 35 accountantsverslag) vindt in dat kader ook afstemming met de accountants van die (verbonden) plaats en blijft het een uitdaging om tijdig voldoende controle-informatie te verkrijgen (zie blz. 31 accountantsverslag).

Hoewel de regelgeving van het BBV bijzonder uitgebreid is, is niet altijd een eenduidige interpretatie uit die regelgeving voor waarderingsvraagstukken te destilleren. In samenspraak met de accountant worden dan de wijzigingen op de waardering van de deelnemingen op basis van de informatie van de deelnemingen in de jaarrekening van de provincie verwerkt.

Wij waarderen de inspanningen van zowel de accountant, de deelnemingen met hun accountants als de eigen organisatie om gelet op die krappe planning een adequaat rekeningproces mogelijk te maken.

De tijdige aanlevering van de relevante informatie door de deelnemingen t.b.v. de verwerking in onze jaarrekening blijven wij ook voor komend jaar bewaken.

Accountantsverslag blz 9

“Hoewel in hoeveelheid de lasten minder fors afwijken, constateren we wel dat de grootste afwijkingen in vergelijking met voorgaand jaar op dezelfde programma’s liggen. We adviseren Gedeputeerde Staten dit feit mee te nemen in de inmiddels ingezette verbeteracties ten aanzien van het begrotingsbeheer.

Wij constateren dat het begrotingsbeheer ten opzichte van voorgaand jaar is verstevigd. Echter verdere verbetering is ons inziens nog mogelijk. Door tussentijds strakker te sturen op bovenstaande oorzaken van begrotingsafwijkingen (zowel baten als lasten). Daarbij vragen we met name uw aandacht voor een betere sturing op het tijdiger signaleren van afwijkingen op

baten, onderbesteding, incidentele lasten en het sneller intern communiceren van positieve afwijkingen op subsidieafrekeningen.”

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

De accountant merkt terecht op dat hoewel sprake is van een belangrijke verbetering t.o.v. 2016, de ramingen in het kader van het begrotingsbeheer nog verder verbeterd moeten worden.

De ingeslagen weg van realistisch ramen halverwege 2017 was niet alleen gericht op bijstelling van de ramingen in de begroting 2017 maar heeft ook bijgedragen aan een realistischer begroting 2018. Met het proces van de bestuursrapportage 2018 voor de boeg, zetten we in op een verdere verbetering van de ramingen 2018 en een verdere verbetering van de begroting 2019.

Daarbij zal nadrukkelijk ook gekeken worden naar de baten, de onderbesteding van de lasten en de positieve ontwikkelingsverschillen bij subsidieafrekeningen.

Accountantsverslag blz 12

“Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig de provinciewet is opgesteld en verenigbaar is met de jaarrekening. Verder hebben wij vastgesteld dat de verplichte paragrafen zijn toegevoegd. Wel merken wij nog steeds op dat het totale document zeer omvangrijk is. We adviseren u in het kader van de reeds ingezette acties binnen het platform Planning & Control en de vernieuwing van de BBV, de inhoud, indeling en omvang van uw jaarrekening te blijven evalueren.”

Samen met het platform planning en control vanuit PS, wordt gestreefd om de planning & control documenten van de provincie verder te verbeteren binnen de regels en randvoorwaarden die de regelgeving van het BBV ca daaraan stelt. Geconstateerd kan worden dat de vernieuwing van het BBV die in 2015/2016 in gang is gezet, eerder tot meer dan minder regels en voorschriften heeft geleid.

De zo gewenste deregulering staat in de praktijk vaak haaks op de veel nieuw voorgeschreven informatie die verplicht in begroting en jaarstukken moet worden opgenomen. De samenwerking met het platform planning en control helpt om in die veelheid van voorgeschreven informatie en overzichten ordening aan te brengen met het oog op de sturing door PS.

Accountantsverslag blz 17

“Wij constateren dat de risicoanalyse ten aanzien van de waardering van de door de provincie verstrekte geldleningen aan kwaliteit heeft gewonnen. Echter het risicobeheer aangaande deze leningen kan nog structureler worden ingebed in uw beheerssysteem. Tevens vragen we uw aandacht voor de transparantie rondom het financiële risico van deze verstrekkingen. Wij kunnen ons voorstellen dat Provinciale Staten integraal wordt geïnformeerd over de kredietwaardigheid en ontvangen zekerheden aangaande deze leningen.”

Met het systematisch inbedden van het risicobeheer is in 2017 al wel een start gemaakt. Maar de verdere uitbouw hiervan vergt meer tijd.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

Accountantsverslag blz 19

“Ten aanzien van de waardering van de natuurgronden heeft de provincie de gehanteerde waardering nader geanalyseerd. Zo is in 2017 door de provincie de actie 'Basis op Orde' uitgevoerd. Daarbij is goed inzicht ontstaan in de ligging van de voorraad gronden en de huidige bestemming (natuur of landbouw). Daarnaast is daar waar mogelijk de historische kostprijs van de percelen bepaald. De boekwaarde van een deel van de gronden blijkt als gevolg van de transformatie naar natuur en het betere inzicht in de boekwaarde, hoger dan de verwachte opbrengst. De gronden, welke de bestemming natuur hebben of afgelopen jaren de bestemming natuur hebben gekregen worden gewaardeerd tegen €1,- per m² (zijnde natuurwaarde). De overige gronden met bestemming landbouw worden gewaardeerd tegen €5,50 per m². Op basis van de uitgevoerde analyse is gebleken dat de afgelopen jaren de verhouding natuur en landbouwbestemming is toegenomen.

Op basis van de analyse zijn de gronden met €6,4 miljoen afgewaardeerd, hiervan heeft €3,4 miljoen betrekking op voorgaande jaren. We kunnen instemmen met de correctie zoals door Gedeputeerde Staten is doorgevoerd en achten de huidige gedetailleerde waardering nauwkeuriger. We adviseren u deze berekening periodiek te actualiseren.”

Zoals de accountant aangeeft zijn we a.g.v. de nadere analyse van de waardering van de gronden bij de actie Basis op orde” tot een betere en meer systematische waardering van onze gronden gekomen. De gekozen werkwijze blijven we de komende jaren continueren.

Accountantsverslag blz 21

“Wij adviseren het college van Gedeputeerde Staten maatregelen te treffen om de rechtmatigheid van inkopen en aanbestedingen preventief te waarborgen.”

Op basis van de eerdere adviezen van de accountant hebben wij ook in 2017 maatregelen getroffen om onrechtmatigheden preventief te waarborgen. Hierdoor is team inkoop en marktrelaties (IMR) steeds vaker vooraf betrokken bij inkooptrajecten. Dit is onder andere te danken aan het feit dat in 2017 stappen zijn gezet op het gebied van verbetering van het inkoopproces. Dit is vertaald in een project “Professionalisering inkoopfunctie 2017-2020” dat eind 2016 is gestart.

Team inkoop denkt mee en past waar nodig maatwerk toe. Dit alles gebeurt binnen de kaders van rechtmatigheid. In sommige gevallen zijn de kaders niet altijd scherp.

We kunnen stellen dat de onrechtmatigheden binnen het veld ‘leveringen en diensten’ iets gestegen zijn, maar dat dat niet ligt aan het feit dat de organisatie

niet in control is, maar in het kader van doelmatigheid soms een weloverwogen besluit wordt genomen om het anders in te richten. Alhoewel het totaalbedrag aan onrechtmatigheden relatief beperkt is gezien de totale omvang van de begroting, zullen wij ook de komende jaren blijven inzetten op het verder terugbrengen van onrechtmatigheden.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

Accountantsverslag blz 22

“Wij adviseren u voor komend jaar wederom tijdig expertise in te schakelen om te borgen dat de WNT-bijlage juist tot stand komt.”

Vanwege de complexiteit van de regelgeving m.b.t. de WNT is de provincie reeds in oktober 2017 met de WNT informatie t.b.v. de jaarstukken gestart. Daarna is tot drie keer toe advies ingewonnen bij een extern deskundige. De gegevens m.b.t. de WNT zijn al vroeg in februari met EY gedeeld, maar de daadwerkelijke afronding van de beoordeling van deze gegevens waarbij EY-accountants ook de eigen deskundigen inschakelt (EY belasting adviseurs en HVG LAW zie accountantsverslag blz 35) is een lang en complex proces.

Gelet op de lange doorlooptijd en complexiteit van de regelgeving van de WNT zal met het oog op de juiste verantwoording in de jaarrekening 2018 de procesgang tijdig worden gestart.

Accountantsverslag blz 24

“Uw provincie maakt onderdeel uit van de overheidssector waarin corruptie vaker dan bij andere sectoren voorkomt. Dit komt onder andere omdat veel transacties met een relatief grote omvang plaatsvinden, de transparantie over marktprijzen niet in alle gevallen voldoende is om te beoordelen en frequent zaken gedaan wordt met andere corruptiegevoelige sectoren (vastgoed, constructie, infrastructuur et cetera). Hierdoor hebben wij dit als aandachtspunt in onze controle meegenomen. Corruptie is een wereldwijd probleem waar het ook uw verantwoordelijkheid is om corruptie binnen uw provincie te voorkomen. Onze beroepsregels zijn in de praktijkhandreiking Corruptie, een relevant onderwerp in het kader van (controle) werkzaamheden van de accountant verder aangescherpt, hetgeen tot aanvullende werkzaamheden heeft geleid. De provincie Noord-Brabant beschikt sinds 2017 over een uitgebreid werkplan aangaande integriteitsonderzoeken op de diverse significante processen binnen de provincie. Deze onderzoeken worden door de afdeling Auditing & Procesmanagement uitgevoerd. Ten opzichte van vergelijkbare organisaties loopt de Provincie Noord-Brabant hiermee voorop. We adviseren u dit instrument verder door te ontwikkelen.”

De werkzaamheden m.b.t. integriteitsonderzoeken worden ook in 2018 doorgezet en verder uitgebouwd.

Verder heeft de provincie op grond van de Wet Bibob een instrument in handen om te voorkomen dat strafbare feiten worden gefaciliteerd. De provincie Noord-

Brabant heeft sinds 2012 een eigen Bibob-eenheid die zorgt voor een structurele toepassing van de Wet Bibob in door de provincie aangewezen gevallen.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

5 Meerjaren perspectief ontwikkelbedrijf (bijlage 6)

Provinciale Staten hebben op 23 februari 2018 het Beheersstatuut Ontwikkelbedrijf provincie Noord- Brabant vastgesteld, hierna te noemen het Beheersstatuut Ontwikkelbedrijf versie 2.0 (Besluit PS 3/18). Volgens dit statuut (regel 1.4.-1) leggen gedeputeerde staten tweemaal per jaar, gelijktijdig met de begroting en de jaarstukken van de provincie, ter vaststelling een Meerjarenperspectief ontwikkelbedrijf aan Provinciale Staten voor. Dit meerjarenperspectief is als bijlage 6 bij de provinciale jaarstukken 2017 ter vaststelling aangeboden aan Provinciale Staten.

6 Begrotingswijziging 2018 (bijlage 7)

Door PS is ingestemd met de P&C-cyclus waarin naast de begroting en de jaarstukken gedurende het begrotingsjaar een integrale bestuursrapportage aan PS wordt voorgelegd t.b.v. de bijsturing op de begroting. PS hebben bij de behandeling van de P&C-documenten aangedrongen op een hogere frequentie van de rapportagemomenten. Om tegemoet te komen aan die wens is er voor gekozen om niet alle bijsturingsinformatie op te sparen tot het moment van de bestuursrapportage, maar vooruitlopend daarop al bij de jaarrekening een soort van tussenrapportage aan PS voor te leggen waarmee al in een eerder stadium de ramingen in de begroting worden geactualiseerd.

In de begrotingswijziging en de tussenrapportage - die als toelichting op de begrotingswijziging ter kennisneming is opgenomen - zijn de volgende categorieën effecten onderscheiden:

- De verwerking in de ramingen 2018 e.v. van de voorgestelde overhevelingen;
- De verwerking in de ramingen 2018 van de extra mutaties in de reserves;
- De verwerking van correcties op de inkomsten;
- De verwerking van de toezegging m.b.t. middelen voor soortenbescherming;
- De verwerking in de ramingen van eerdere besluitvorming PS;
- De verwerking van effecten van herplanning van inzet van reserves;
- De verwerking van administratief-technische mutaties.

Tot slot is in deze toelichting ook de bijstelling van de investeringsplanning opgenomen.

7 Overige bijlagen bij dit statenvoorstel ter kennisneming

a-) Verantwoording (provinciale) Onderzoeks- en Adviesagenda 2017 (bijlage 8)

Zoals met uw Staten is afgesproken, verantwoorden wij ons jaarlijks bij de jaarrekening over de uitvoering van onderzoeken en adviezen. Deze verantwoording is als bijlage 8 bij de jaarstukken 2017 opgenomen.

b-) Zorgplicht archieven (bijlage 9)

In november 2013 (GS nr. 3457443) is de Archiefverordening van de provincie Noord-Brabant 1996 gewijzigd. Conform artikel 8 brengen Gedeputeerde Staten eenmaal per jaar verslag uit aan Provinciale Staten over wat zij hebben verricht ter uitvoering van de zorg van de archiefbescheiden van de provinciale organen, voor zover deze niet zijn overgebracht naar een archiefbewaarplaats. Het verslag over 2017 is als bijlage 9 ter kennisneming bij dit Statenvoorstel opgenomen.

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

c-) Overzicht incidentele subsidies (bijlage 10)

Volgens artikel 4:23 lid 4 van de Awb dient de provincie jaarlijks verslag te doen van de verleende incidentele subsidies. Bijlage 9 bij dit statenvoorstel geeft hier invulling aan.

d-) Voortgang programma beter benutten (bijlage 11)

Naar aanleiding van de behandeling in PS op 18 september 2015 van de rapportage van de Zuidelijke Rekenkamer over het programma Beter Benutten is aan PS een nadere toelichting op de voortgang van het programma beter benutten toegezegd. Deze nadere toelichting is als bijlage 11 bij dit statenvoorstel opgenomen.

Bevoegdheid

Het is de bevoegdheid van Provinciale Staten om de jaarstukken vast te stellen.

Bijlagen

Bijgevoegd treft u de volgende bijlagen aan:

1. Jaarstukken 2017 inclusief bijlagenbundel
2. Verantwoordingsbrief
3. Extra toevoegingen en onttrekkingen aan reserves
4. Overhevelingen
5. Accountantsverslag en Controleverklaring
6. Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf
7. 2e Begrotingswijziging 2018 (vast te stellen, inclusief effecten extra mutaties in reserves en effecten overhevelingen)
8. Verantwoording agenda Kennis en Onderzoek
9. Verantwoording zorgplicht archieven
10. Overzicht incidentele subsidies
11. Voortgang programma Beter Benutten
12. Tussenrapportage: Toelichting 2^e begrotingswijziging 2018 (ter kennisneming)

Gedeputeerde Staten van Noord Brabant,

de voorzitter,

de secretaris,

Datum

10 april 2018

Documentnummer

GS: 4333076

PS: 4345985

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

Opdrachtgever: mevrouw M.C.A. Buuron, (073) 680 88 21,
mbuuron@brabant.nl, cluster Bedrijfsvoering van eenheid Directeur
Bedrijfsvoering / CIO.

Opdrachtnemer: de heer J.B.A.M. Eppenhof, (073) 680 84 53,
jeppenhof@brabant.nl, afdeling Financiën, Planning en Control van cluster
Bedrijfsvoering.